

NOODATIY FIKRLASH KO'NIKMALARI SHAKLLANTIRISH

Yuvashov Sherzod Ulmasovich,

pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori(PhD),

NamDTU "Ijtimoiy fanlar" kafedراسi dotsenti.

E-mail: yuvashov@gmail.com.

Tel: +998972503024

Annotatsiya: Ushbu maqolada talabalarda ijodkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishda noodatiy yondashuv, interfaol usullar va yangi pedagogik izlanishlardan samarali tarzda foydalanish, yangi g'oyalar orqali odamlar hayotini yaxshilash, insonlar va imkoniyatlarni bir biri bilan bog'lash, ya'ni uyg'unlikka keltirish haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: nostandart, tafakkur, noodatiy, mantiqiy fikrlash, ijodiy fikrlash, kreativ fikrlash, noodatiy fikrlash usullari, telefon liniyasi, tanqidiy fikrlash, barometr.

Noodatiy fikrlash kishilarning odatiy fikrlash tarziga nomuvofiq, g'ayrioddiy fikrlashi, noodatiy usul va yo'llar bilan xulosalar chiqarishi, vaziyatdan chiqishning hatto g'ayritabiiy, ammo eng maqbul muqobillarini izlab topish, masalalar va hodisalarga nisbatan har doim ijodiy fikrlash orqali yondashish ko'nikmasidir. Har qanday kuchli iqtidor egasi noodatiy fikrlash tarzi mahsulidir. Odatiy fikrlash tarzi kishidagi iqtidorni yuzaga chiqarmaydi, uning ijodiy, intellektual va ilmiy salohiyatining rivojlanishiga to'sqinlik qiladi. Vaholanki, agar ularda noodatiy fikrlash ko'nikmasi shakllantirilganda, bu boradagi ularning intilishlari rag'batlantirilganda mamlakatimizdagi fan va texnologiyalar sohasi bugungidan ko'ra ancha yuksak marralarni zabt etgan bo'lardi.

Noodatiy fikrlash – bu ixtiyoriy vaziyatdan chiqish maqsadida noizchil va hatto, mantiqsiz usullar orqali noodatiy, yangi, eng ma'qul qarorlarni izlab topa olish qobiliyatidir.

Er yuzasining aksariyat aholisi vakillari mantiqiy fikr yuritadilar. Bu oddiy hayotiy formula: "Hamma shunday qilyaptimi, demak, men ham shunday qilishim kerak", - degan fikrni anglatadi.

Obrazli fikrlashni xuddi vertolyotdagi insonning yuqoridan turib, poezdning parovozidan to oxirgi vagonigacha, hatto, undan uzoqroqni ham kuzatayotgani kabi tasavvur etish mumkin. Ya'ni masala yuqoriroq, teranroq, kengroq, uzoqroq va har tomondan kuzatiladi.

Noodatiy fikrlay olish yaxshi xislat. Noodatiy fikrlovchi kishi o'z faoliyatida va oldingi natijalarda ham qoqilmaydi. U o'zigacha hech kim qo'llamagan, boshqalar uchun g'ayrioddiy va mantiqsiz tuyulgan yangicha yo'llar, metodlar va usullarni qidiradi. U faqat kelajak bilan yashaydi.

Xo'sh, nima uchun biz noodatiy tafakkurni shakllantirishimiz zarur? Buning sabablarini sanab o'tishimiz mumkin:

- siz tanlagan har bir ishda muvaffaqiyatga erishish;

- hayotingiz yorqin, qiziqarli va baxtga yo'g'rilgan bo'lishi;

- ko'pchilik topa olmagan ixtiyoriy mushkul vaziyatdan chiqish yo'lini topa olish (Stiven Spilbergning "Indiana Jons" filmini eslang, unda bosh qahramon unga xiyonat qilganlarida ham yoki qo'lga tushganida ham doim g'olib chiquvchi sayohatchi va arxeolog bo'ladi);

- doimo hazil-mutoyiba qilish va doim ko'tarinki kayfiyatda yurish imkoniga ega bo'lish;

- osongina millioner bo'lish, mayli, hech bo'lmasa, shunchaki, boy bo'lish (hayotda, asosan, boy kishilar noodatiy fikr yuritadilar);

- yaqin do'stlar qurshovida bo'lish (xuddi shunday noodatiy tafakkur bilan).

Menimcha, odamlar kimning noodatiy tafakkuri kuchli bo'lsa, shunday kishilarga intiladilar. "Kompaniya menejerlarining yangi g'oyalarni kashf etish qobiliyatiga kompaniyaning kelgusidagi taraqqiyoti bevosita bog'liq".

Kreativ va noodatiy tafakkur dolzarb bo'lgan kishilar ro'yxati tuzilsa, ularga kimlar kiradi:

kompaniyalar rahbarlari va top-menejerlari (agar ular tijoratning jadal rivojlanishi va yuqori daromad keltirishini hohlasalar);

o'z tijoratlarining doimo peshqadam bo'lishini istovchi tijorat egalari, tijorat taraqqiyotiga ma'sul direktorlar, kompaniyaning artdirektorlari;

o'z faoliyatlari davomida agar ular uchun jamoaviy kreativlikni boshqarishni o'rganish muhim bo'lsa, jamoaviy muzokaralar (yig'ilishlar, kengashlar, munozaralar, aqliy hujum tadbirlari) o'tkazish imkoniyatidan foydalanuvchi mutaxassis va rahbar xodimlar;

reklama agentliklarida tijorat bo'yicha mutaxassis-frilanser bo'lib faoliyat yurituvchi yoki ish boshlamoqchi bo'lgan mutaxassislar;

- yanada oson va jo'shqinroq ish yuritishni istovchilar;
- kasbiy faoliyatda va mansabda tez yuksalish va martabaga erishish istagida bo'lganlar;
- shaxsiy hayotida kreativ usullarni qo'llashni hohlaganlar;
- yangiliklardan hayratga tushadigan va boshqalarni ham hayratga solishni istovchi kishilar va boshqalar
- ixtiyoriy ijod va "ijodga yaqin" kasb vakillari;
- yanada oqilroq, samaraliroq va "ildamroq" ishlashni hohlovchilar;
- yanada oson va jo'shqinroq ish yuritishni istovchilar;
- kasbiy faoliyatda va mansabda tez yuksalish va martabaga erishish istagida bo'lganlar;
- shaxsiy hayotida kreativ usullarni qo'llashni hohlaganlar;
- yangiliklardan hayratga tushadigan va boshqalarni ham hayratga solishni istovchi kishilar va boshqalar

G'oyaning kelishi – tahdid qilmagan ohangda “Nima uchun” degan savolni berishga mo'ljallangan uskunadir: nima uchun nimadir sodir bo'ladi, nima uchun bu qanday qilinsa, shunday qilinadi. Natija har qanday holatda bahsga kirishish imkoniga ega bo'lishdan iborat.

Zamonamiz tadqiqotchilar tomonidan allaqachon o'rganib chiqilgan noodatiy tafakkur rivojiga oid bir necha fikrlar mavjud.

Masalan, hozirda quyidagilar mashhur:

-yuqori intellekt ijodiy fikrlashga teng qobiliyat emas;

-ijodiy faoliyat miyaning faqat o'ng yarim sharigagina bog'liq emas, ijod jarayonida har ikki yarim sharlar zarur va muhim.

Olimlar agar miyangiz bo'lsa, siz noodatiy fikrlashni o'rgana olasiz, deb ta'kidlaydilar. Faqat maxsus vositalarni ishga solish zarur (har bir ishning amallarni bajarish predmeti mavjud, ya'ni duradgorda uskunalar solingan quti, shifokorda tibbiyot uskunalari bo'ladi). Turli tadqiqotchilar noodatiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda bu uskunalar to'plamini turlicha talqin qiladilar.

Qadimgi Yunonistonda evristik savollar metodi qo'llangan. Kashfiyot masalalarini echish nazariyasi muallifi Genrix Saulovich Altshuller fikrni odatdagi chegaradan chiqarishning 76 usulini yaratgan.

VVD&O reklama agentligi ishchisi Aleks Osborn barchaga tanish bo'lgan “aqliy hujum” metodini yaratar ekan, insonlar tanqiddan qo'rqmay, miyasiga kelgan barcha fikrni aytsalar, foydali qaror paydo bo'lishi mumkinligini aytadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 — 2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida to'g'risidagi PF-60-son Farmoni // O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2022y., 28.01. www.lex.uz. 528

2. Sh.Yuvashov, B.Akbarov., KREATIV FIKRLASH. O‘quv qo‘llanma. – Namangan, 2024. – 176 b.
3. Stanovich, K. E. (2016). The Comprehensive Assessment of Rational Thinking. *Educational Psychologist*, 51, 23-34. Stanovich_EdPsy_2016.
4. D. I. Muqumova., Yoshlarda ijodiy fikrlashni rivojlantirish istiqbollari, Published August 10, 2022 | Version
5. Olmasovich, Yuvashov S. "Systemic-Functional Model of Development of Altruistic Virtues in Students of “Education”." *International Journal on Integrated Education*, vol. 4, no. 8, 2021, pp. 33-36.
6. Yuvashov, S. (2025). DEVELOPING CRITICAL THINKING SKILLS. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(2), 682-685.